

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Pietruszyński (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Michał Laskowski

SSN Barbara Skoczowska

Protokolant Katarzyna Wępa

w sprawie **Z. C.**

oskarżonego o przestępstwo z art. 209 § 1 k.k.

po rozpoznaniu w dniu 25 czerwca 2024 r. w Izbie Karnej na posiedzeniu

skargi prokuratora skierowanej na niekorzyść oskarżonego

na wyrok kasatoryjny Sądu Okręgowego w Gdańsku

z dnia 8 lutego 2024 r., sygn. akt V Ka 2328/23,

uchylający wyrok Sądu Rejonowego Gdańsk – Południe w Gdańsku

z dnia 24 kwietnia 2023 r., sygn. akt II K 1537/21,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania w
postępowaniu odwoławczym.**

Michał Laskowski

Marek Pietruszyński

Barbara Skoczowska

UZASADNIENIE

Michał Laskowski

Marek Pietruszyński

Barbara Skoczowska

Sąd Okręgowy w Gdańsku wyrokiem z dnia 8 lutego 2024 r., sygn. akt V Ka 2328/23, wydanym na skutek apelacji obrońcy oskarżonego, uchylił wyrok Sądu Rejonowego Gdańsk – Południe w Gdańsku z dnia 24 kwietnia 2023 r., sygn. akt II K 1537/21, którym to uznano Z. C. za winnego popełnienia przestępstwa z art. 209 § 1 i 1a k.k. oraz skazano na karę 2 lat ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym i sprawę przekazał Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Ze skargą na wyrok kasatoryjny skierowaną na niekorzyść oskarżonego wystąpił prokurator. Skarżący zarzucił naruszenie prawa procesowego mające istotny wpływ na treść zapadłego orzeczenia, a mianowicie art. 437 § 2 k.p.k. poprzez uchylenie wyroku Sądu Rejonowego Gdańsk-Południe w Gdańsku i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania na skutek błędnego uznania, że zaistniała podstawa do takiego rozstrzygnięcia wyrażona art. 437 § 2 zd. drugie k.p.k. w postaci konieczności przeprowadzenia na nowo przewodu w całości, podczas gdy Sąd Okręgowy w Gdańsku był uprawniony do wydania wyroku reformatoryjnego.

Mając na względzie powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga prokuratora okazała się uzasadniona.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że aktualnie obowiązujące przepisy procedury karnej (art. 437 § 1 i 2 k.p.k.) ustanawiają regułę, że sąd odwoławczy, po rozpoznaniu sprawy wydaje orzeczenie merytoryczne (utrzymujące w mocy zaskarżone orzeczenie lub zmieniające zaskarżone orzeczenie), a nie orzeczenie kasatoryjne (uchylające zaskarżone orzeczenie i przekazujące sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania). Możliwość wydania przez sąd odwoławczy orzeczenia o charakterze kasatoryjnym stanowi wyjątek, uzasadniony bądź procesowymi ograniczeniami swobody orzekania sądu odwoławczego, bądź też zaistnieniem takich rażących uchybień w procedowaniu sądu pierwszej instancji, które wręcz dyskwalifikują postępowanie przed sądem *a quo* jako podstawy

rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2019 r., I KZP 3/19, OSNKW 2019, z. 6, poz. 31).

Z powyższymi uregulowaniami koresponduje również przepis art. 452 § 2 k.p.k. wprowadzający zasadę, że sąd odwoławczy sam przeprowadza dowody, nie uchyla zaś – w celu ich przeprowadzenia – zaskarżonego wyroku przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (zob. D. Świecki, Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz i orzecznictwo. Warszawa 2018, s. 348; wyroki Sądu Najwyższego: z 20.12.2018 r., IV KS 29/18; z 4.07.2019 r., V KS 18/19).

Takie ukształtowanie pozycji i zadań sądu odwoławczego powiązane z przyznaniem mu szerokich uprawnień w sferze postępowania dowodowego uzasadnione było potrzebą ograniczenia liczby wyroków kasatoryjnych do tych sytuacji, w których przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi *meriti* było niezbędne dla realizacji celów postępowania karnego (por. również postanowienie SN z 26.01.2021 r., IV KS 1/21).

Z pisemnych motywów wyroku Sądu Okręgowego wynika, że Sąd ten za podstawę rozstrzygnięcia o charakterze kasatoryjnym przyjął pominięcie przez Sąd I instancji:

- 1) części istotnego materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, na który wskazał obrońca oskarżonego w apelacji, w postaci zeznań K. C. , wyciągów z jej rachunku bankowego, pisma z G. Centrum Świadczeń, kopii pozwu o uchylenie obowiązku alimentacyjnego, pisma K. C. , zaświadczeń lekarskich z Poradni Zdrowia Psychicznego, dokumentów załączonych do wniosku dowodowego obrońcy oraz brak jakiegokolwiek oceny tychże przez Sąd Rejonowy;
- 2) znajdującego się w aktach sprawy dokumentu, z którego wynika, że 14 lipca 2014 r. matka W. i P. C. otrzymała od oskarżonego kwotę 800 zł i kwota ta została zaliczona na poczet alimentów za lipiec 2014 r.;
- 3) informacji zawartych w świadectwach pracy oskarżonego, w których to w rubryce „informacje o zajęciu wynagrodzenia” wskazane są trzy postępowania komornicze, a żadne z nich nie dotyczy egzekucji świadczeń alimentacyjnych na rzecz P. C. i W. C. (inna sygnatura akt komorniczych), co ma znaczenie z perspektywy wypełnienia

przez oskarżonego znamion czynu z art. 209 § 1 i 1a k.k. w płaszczyźnie wysokości i charakteru ciężących na oskarżonym zobowiązań finansowych, w tym zwłaszcza tych będących przedmiotem postępowania egzekucyjnego, a także stopień, w jakim oskarżony wywiązywał się z tych obowiązków i jego starania w tym zakresie.

W ocenie instancji odwoławczej niedostatecznie wnikliwie Sąd I instancji zweryfikował wyjaśnienia oskarżonego, w których wskazywał on, że był przekonany, iż pracodawca odprowadzał za niego alimenty. Sąd nie uzyskał w tym zakresie jakichkolwiek informacji od komornika, pomijając jednocześnie znajdujące się w aktach sprawy zaświadczenie o dokonanych wpłatach wystawione przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Ś. I.P., z którego wynika, że podczas trwania egzekucji udało się wyegzekwować określone kwoty. Nie ustalono zwłaszcza, od kiedy zajęte było wynagrodzenie za pracę Z. C. , jak wyegzekwowane środki rozdzielane były pomiędzy uprawnionych wierzycieli, a także z jakich powodów w pozostałych miesiącach nie zdołano ściągnąć żadnych zaległości alimentacyjnych. Nie wiadomo również, z jakiego powodu postępowanie egzekucyjne Kmp 31/14 nie jest wyszczególnione w świadectwie pracy, tj. z jakiego powodu z wynagrodzenia uzyskiwanego przez oskarżonego nie ściągano należności na poczet zobowiązań alimentacyjnych, które to należności winny być ściągane w pierwszej kolejności (art. 87 § 1 i 2 k.p.). W powiązaniu ze znajdującą się w świadectwie pracy informacją o toczących się wobec oskarżonego trzech innych postępowaniach egzekucyjnych, okoliczności te mogą mieć istotny wpływ na kwestię ustalenia wyczerpania znamion przestępstwa niealimentacji przez oskarżonego. Informacje te mogą wpływać zwłaszcza na ocenę powodów braku realizacji obowiązku alimentacyjnego, a w konsekwencji wyczerpania znamienia „uporczywości”. Z zaświadczenia o dokonanych wpłatach wynika również, że w toku postępowania egzekucyjnego z wynagrodzenia oskarżonego zdołano uzyskać kwoty w mniejszej wysokości, aniżeli pełna wysokość świadczeń alimentacyjnych (mniej niż 800 zł), co wskazuje na fakt nieregularnego i w kwotach mniejszych niż należne wypełniania przez oskarżonego obowiązku alimentacyjnego. Sąd Rejonowy winien był ustalić szczegółowo skalę zaniechań w płaceniu alimentów, tj. okresy ich niepłacenia, względnie płacenia w zaniżonej wysokości, a jeśli w zaniżonej wysokości, to o ile, czego jednak nie uczynił.

Powyższe wyniki kontroli apelacyjnej doprowadziły Sąd Okręgowy do konstatacji, że postępowanie dowodowe w niniejszej sprawie przeprowadzone zostało przed Sądem Rejonowym w sposób niepełny, bez wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności, a w tej sytuacji ustalenia co do sprawstwa i winy oskarżonego w zakresie przypisanego mu czynu są co najmniej przedwczesne. Dopiero usunięcie stwierdzonych uchybień pozwoli na zebranie pełnego materiału dowodowego, poddanie go merytorycznej, rzetelnej ocenie, a w jej efekcie wydanie prawidłowego rozstrzygnięcia.

Formułując zapatrywania prawne i wskazania co do dalszego postępowania Sąd Okręgowy uznał, że Sąd *meriti* winien od nowa przeprowadzić postępowanie dowodowe, tak aby wyjaśnione zostały wszystkie okoliczności czynu zarzucanego Z. C. , zarówno potwierdzające tezę oskarżenia, jak i tę tezę podważające, istotne dla rozstrzygnięcia kwestii jego winy lub jej braku i subsumpcji prawnej jego zachowania oraz ewentualnych środków reakcji prawnokarnej. W szczególności rzeczą Sądu będzie szczegółowe wyjaśnienie zakresu egzekucji komorniczych prowadzonych wobec Z. C. *tempore criminis*, kwot potrąconych z wynagrodzenia za pracę, bądź przyczyny ich braku oraz sposobu ich rozdziału na poszczególnych wierzycieli w okresie objętym zarzutem, ewentualnie przeprowadzić inne dowody, jeżeli taka potrzeba wyłoni się przy ponownym rozpoznaniu sprawy. W zależności od poczynionych ustaleń Sąd Rejonowy oceni, czy i jaki wpływ miały zobowiązania Z. C. na obiektywną możliwość dostarczenia środków utrzymania na rzecz jego córek - P. C. i W. C. . Nie można także wykluczyć korekty czasookresu czynu zarzucanego oskarżonemu. Sąd powinien nadto przeanalizować dokładnie znajdujące się w aktach dowody i ocenić je w kontekście znamion występku z art. 209 § 1 i 1a k.k. Następnie zebrany materiał dowodowy powinien zostać w całości przeanalizowany i skonfrontowany ze sobą z zachowaniem zasad określonych w art. 4 k.p.k. i art. 7 k.p.k.

Uchylenie zaskarżonego apelacją wyroku połączone z nakazem przeprowadzenia ponownej oceny zgromadzonych już dowodów, względnie uzupełnienia materiału dowodowego, przeczy jednak stanowisku, jakoby w sprawie zachodziła konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości, o której mowa w art. 437 § 2 zdanie drugie *in fine* k.p.k.

Wyjaśniając zakres przedmiotowy tej przesłanki uchylenia przez sąd odwoławczy zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, Sąd Najwyższy stwierdził, że zachodzi ona wówczas, gdy orzekający sąd pierwszej instancji naruszył przepisy prawa procesowego, co skutkowało, w realiach sprawy, nierzetelnością prowadzonego postępowania sądowego, uzasadniającą potrzebę powtórzenia (przeprowadzenia na nowo) wszystkich czynności procesowych składających się na przewód sądowy w sądzie pierwszej instancji (zob. uchwałę SN z 22.05.2019 r., I KZP 3/19, OSNKW 2019, nr 6, poz. 31).

Zarówno wskazanie przez Sąd odwoławczy na mankamenty oceny części (podr. SN) materiału dowodowego, jak również treść wyrażonych przez ten Sąd zapatrywań prawnych i wskazań co do dalszego postępowania, gdzie również akcent położono na potrzebę dokonania ponownej oceny już przeprowadzonych przez Sąd Rejonowy dowodów, w celu ustalenia obiektywnej możliwości dostarczenia środków utrzymania na rzecz jego córek – P. i W. C. w płaszczyźnie prowadzonych wobec Z. C. egzekucji komorniczych oraz kwestii potrącania kwot z wynagrodzenia za pracę, przeczą jednak konstatacji, jakoby w sprawie niniejszej – z uwagi na rzekome ziszczenie się warunku z art. 437 § 2 zdanie drugie k.p.k. – konieczne było uchylenie zaskarżonego apelacją wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. Rozstrzygnięcia takiego nie uzasadnia samo tylko stwierdzenie, którym powinnościami w zakresie oceny materiału dowodowego Sąd *meriti* uchybił. Po stronie Sądu odwoławczego istniał bowiem obowiązek samodzielnej konwalidacji stwierdzonych uchybień, zwłaszcza uwzględniając korzystny dla skazanego kierunek prowadzonych rozważań i brak którejkolwiek z ustawowych podstaw do wydania wyroku kasatoryjnego.

Sąd Najwyższy stoi na utrwalonym stanowisku, że potrzeba dokonania ponownej, spełniającej wymogi art. 7 k.p.k., oceny zgromadzonych dowodów nie mieści się w ustawowych podstawach orzeczenia kasatoryjnego, w znaczeniu wynikającym z art. 437 § 2 zdanie drugie *in fine* k.p.k., bez względu na rangę tych dowodów i ich znaczenie dla wyniku postępowania.

Stwierdzenie, że w sprawie doszło do naruszenia podniesionego w skardze przepisu art. 437 § 2 zdanie drugie k.p.k. nakazywało jej uwzględnienie, co

skutkować musiało uchynieniem zaskarżonego wyroku Sądu odwoławczego i przekazaniem sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Ponownie rozpoznając sprawę Sąd ten będzie miał na uwadze powyższe zapatrywania Sądu Najwyższego.

Z tych wszystkich względów należało orzec jak w części dyspozytywnej wyroku.

[J.J.]

[ms]